

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN 2545-3998

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ, КНИЖЕВНИ
И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC, LITERARY
AND CULTURAL RESEARCH

ГОД. I, БР. 2
ШТИП, 2016

VOL. I, NO 2
STIP, 2016

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

Год. I, Бр. 2
Штип, 2016

Vol. I, No 2
Stip, 2016

ISSN 2545-3998
<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип,
Република Македонија

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, Република Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, Република Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Георгета Раца, Универзитет Банат, Романија
Астрид Симоне Грослер, Универзитет Банат, Романија
Горан Калоѓера, Универзитет во Риека, Хрватска
Дејан Дуриќ, Универзитет во Риека, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Зеки Ѓурел, Универзитет Гази, Република Турција
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Гурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуца, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delcev University, Faculty of Philology, Stip,
Republic of Macedonia

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, United States of America
Tole Belcev, Goce Delcev University, Republic of Macedonia
Nina Daskalovska, Goce Delcev University, Republic of Macedonia
Alla Sheshken, Lomonosov Moscow State University, Russian Federation
Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation
Georgeta Rata, Banat University, Romania
Astrid Simone Grosler, Banat University, Romania
Goran Kalogjera, University of Rijeka, Croatia
Dejan Duric, University of Rijeka, Croatia
Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary
Éva Bús, University of Pannonia, Hungary
Husejin Ozbaj, GAZI University, Republic of Turkey
Zeki Gurel, GAZI University, Republic of Turkey
Elena Daradanova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Ina Hristova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India
Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India
Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom
Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom
Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic
Jean-Marc Vercrusse, Artois University, French Republic
Regula Busin, Switzerland
Natale Fioretto, University of Perugia, Italy
Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Драгана Кузмановска
Толе Белчев
Нина Даскаловска
Билјана Ивановска
Светлана Јакимовска
Марија Леонтиќ
Јована Караникиќ Јосимовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Даница Гавриловска–Атанасовска (македонски јазик)
Весна Продановска (англиски јазик)
Толе Белчев (руски јазик)
Билјана Ивановска (германски јазик)
Марија Леонтиќ (турски јазик)
Светлана Јакимовска (француски јазик)
Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Славе Димитров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ
РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
п. фах 201
МК-2000 Штип, Македонија
ISSN 2545-3998
<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип:

<http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик.

Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Dragana Kuzmanovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Svetlana Jakimovska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska

LANGUAGE EDITORS

Danica Gavrilovska-Atanasovska (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Svetlana Jakimovska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Slave Dimitrov

ADDRESS

PALIMPSEST
EDITORIAL COUNCIL
Faculty of Philology
Krste Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip, Macedonia
ISSN 2545-3998
<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice per year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.

All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

11 ПРЕДГОВОР

Д-р Драгана Кузмановска, декан на Филолошкиот факултет во Штип
FOREWORD

Dragana Kuzmanovska, PhD, Dean of the Faculty of Philology in Stip

ЈАЗИК / LANGUAGE

15 Даринка Маролова

ПОСТАПКИ ПРИ ПРЕВЕДУВАЊЕТО НАСЛОВИ НА КНИЖЕВНИ
ДЕЛА ОД ГЕРМАНСКИ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

Darinka Marolova

PROCEDURES WHEN TRANSLATING LITERARY WORKS TITLES
FROM GERMAN INTO MACEDONIAN

25 Natalija Pop Zarieva, Krste Iliev

COMPARATIVE LINGUISTIC ANALYSIS OF RUSSIAN AND ENGLISH
PROVERBS AND SAYINGS

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

35 Igor Grbić

OCCIDENTOCENTRIC FALLACY: DOWNSIZING THE WORLD, OR
KEEPING THE OTHERNESS OF THE OTHER

49 Марија Ѓорѓиева-Димова

ИСТОРИЈАТА КАКО ИНТЕРТЕКСТ

Marija Gjorgjieva Dimova

HISTORY AS AN INTERTEXT

61 Stefano Redaelli

POETICHE MATEMATICHE, MATEMATICHE POETICHE

Stefano Redaelli

MATHEMATICAL POETICS, POETICAL MATHEMATICS

71 Bilge Kaya Yiğit

SİNOPLU SAFAYÎ HAYATI ESERLERİ VE İNEBAHTI VE MOTON'UN
FETHİNİ ANLATAN FETİHNAMESİ

Bilge Kaya Jigit

SAFAYÎ WHO IS FROM SINOP, HIS LIFE, HIS WORKS AND THE
FETİHNAME OF İNEBAHTI AND MOTON

83 Snežana Petrova
L'ACTION TRAGIQUE DES « FURIEUX »: LA MÉDÉE DE CORNEILLE ET SES SOURCES ANTIQUES
Snežana Petrova
THE TRAGIC ACTION OF “FURIOUS”: MEDEA BY CORNEILLE AND ITS ANCIENT SOURCES

93 Eva Gjorgjievska
LES MOTIFS DU MATRICIDE DANS LES ÉCRITS DE JEUNESSE DE MARCEL PROUST
Eva Gjorgjievska
THE THEMES OF MATRICIDE IN THE EARLY WRITINGS OF MARCEL PROUST

99 Mahmut Çelik, Alirami İbraimi
SABİTYUSUF ‘UN “KÖTÜ YÜREKLİ OLAN KİMDİR“ ADLI HİKÂYESİNDE AİLE KAVRAMI
Mahmut Celik, Alirami İbraimi
THE FAMILY IN SABIT YUSUF’S “KÖTÜ YÜREKLİ OLAN KİMDİR?” STORY

107 Славчо Ковилоски
ЗАПИСИ НА МАРГИНИТЕ: ОД КНИЖЕВНОТО НАСЛЕДСТВО НА МАНАСТИРОТ ТРЕСКАВЕЦ
Slavcho Koviloski
RECORDS ON THE MARGINS: FROM THE MONASTERY LITERARY HERITAGE OF TRESKAVEC

КУЛТУРА / CULTURE

115 Трајче Стојанов
ЕДНА МОЖНА КРИТИКА НА БАХТИНОВАТА ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА ДОСТОЕВСКИ
Trajce Stojanov
A POSSIBLE CRITIQUE ON BAHTIN’S INTERPRETATION OF DOSTOEVSKY

127 Ана Попова
LES PUISSANCES CÉLESTES ET LA SECONDE VENUE DU CHRIST SUR LES FRESQUES DE SAINT-GEORGES À POLOŠKO
Ana Popova
THE CELESTIAL POWERS AND THE SECOND COMING OF CHRIST IN THE PAINTED DECORATION OF ST. GEORGE AT POLOŠKO

143 Екатерина Намичева, Петар Намичев
АВТЕНТИЧНОСТА И ЗНАЧЕЊЕТО НА ТРАДИЦИОНАЛНИТЕ НАСЕЛБИ ВО МАКЕДОНИЈА
Ekaterina Namiceva, Petar Namicev
AUTHENTICITY AND PRIDE OF VERNACULAR SETTLEMENTS IN MACEDONIA

МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY

- 159 Regula Busin**
REDEMITTEL AUS SICHT DES FREMDSPRACHLICHEN
ERWACHSENENUNTERRICHTS
Regula Busin
PHRASES FROM THE PERSPECTIVE OF FOREIGN-LANGUAGE ADULT
EDUCATION
- 171 Игор Станојоски**
ФОНЕТСКИ И ФОНОЛОШКИ ДЕВИЈАЦИИ ВО УПОТРЕБАТА НА
МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК КАЈ ПОЛСКИТЕ И УКРАИНСКИТЕ СТУДЕНТИ
Igor Stanojoski
PHONETIC AND PHONOLOGICAL DEVIATIONS IN THE USE OF
MACEDONIAN LANGUAGE BY POLISH AND UKRAINIAN STUDENTS

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

- 185 Весна Мојсова-Чепишевска**
МАКЕДОНСТВОТО КАКО СИМБОЛ НА ГРАДИТЕЛСТВОТО
Vesna Mojsova Cechishevskaa
THE MACEDONIANSHIP AS A SYMBOL OF BUILDING
- 193 Марија Гркова**
ЗА ЧУВАЊЕТО НА ИДЕНТИТЕТОТ НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК
Marija Grkova
THE MAINTENANCE OF THE MACEDONIAN'S LANGUAGE IDENTITY

ДОДАТОК / APPENDIX

- 199** ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ
ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“
CALL FOR PAPERS
FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

КУЛТУРА

CULTURE

Трајче Стојанов

ЕДНА МОЖНА КРИТИКА НА БАХТИНОВАТА ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА ДОСТОЕВСКИ

Апстракт: Трудот претставува една поинаква интерпретација на поетиката на Достоевски и тоа во однос на Бахтиновата. Имено, трудот претставува критички осврт на интерпретацијата на Бахтин, за „полифоничниот роман“ на Достоевски, при тоа нудејќи сосема поинакво видување на творештвото на рускиот мислител-писател. Револуционерното исчитување на Достоевски, од страна на Бахтин, е логички конзистентно, но според наше мислење, испушта од вид еден можен пристап во читањето на Достоевски, со кој мислиме дека се избегнуваат потешкотиите кои самиот Бахтин ги наведува и токму заради кои и го предлага „полифоничното“ исчитување на Достоевски. Бахтиновото читање на Достоевски, како што рековме е логички конзистентно, но според нас, го кине **живото единство** иманентно на творештвото на Достоевски. Затоа, ќе се осмелиме да понудиме поинакво исчитување на поетиката на Достоевски. Тоа читање на дијалектиката на Достоевски е **синтетичко**, што впрочем и се содржи во самиот поим на дијалектичкиот метод кој како таков му претставува основна истражувачка алатка на големиот руски автор.

Клучни зборови: *Достоевски, Бахтин, дијалектика, синтеза, метафизика, онтологија, философија.*

1. Вовед

Покрај Ниче веројатно не постои друг мислител чија мисла е толку жестока како што е таа на Достоевски. Тој пишува во бунило, во транс, со страст и егзалтираност – како што впрочем и живее. Неговата мисла, исто како и Ничевата, се ужаснува од статичност и мирување, таа не знае за одмор, за удобност и комотност, оти чувствува дека таква мисла води кон тромост и млитавост на духот, чинејќи го човека неспособен да го пробие „сидот“.¹ А на Достоевски му пречи токму сидот и затоа неговата мисла мора да оди од еден крај до друг, од една бездна во друга, барајќи го, во бунило, излезот од безизлезот пред сидот.

„Тој е голем и генијален дијалектичар, најголем руски метафизичар“ – вели Н. Берѓаев (Berdaev, 1982, стр. 245). Во една личност, во една мисла – и дијалектичар и метафизичар истовремено!? Како е можно тоа ако метафизиката и дијалектиката ги разбереме како онтолошки позиции, т.е. како концепции за битието? На еднодимензионално и строго онтолошко рамниште овие поими се противречни, се исклучуваат еден со друг. Дијалектиката го разбира битието во постојано движење и промена, метафизиката во неговата статичност и непроменливост. Ваквата, инаку точна констатација на Берѓаев,

¹ Клучниот поим во *Записи од подземјето*, како синоним за нужноста, природата, материјата, наспроти слободата на духот.

не може да се помири никако поинаку, освен ако овие категории не се сфатат на различно рамниште. Едната (дијалектиката) како познавателен инструмент, другата (метафизиката) како однос кон битието воопшто. Едната како методологија, другата како онтологија. Вака разбрани, кај Достоевски дијалектиката е неговиот метод, а метафизички се неговите проблеми. Метафизичките проблеми се обработуваат дијалектички, се испитуваат до точка на вриење, со помош на генијално развиената дијалектика.

Ваквиот однос кон овие две клучни категории на мислата и творештвото кај Достоевски, во нашиов контекст се значајни и заради обидот да пронајдеме еден конзистентен философски светоглед кај книжевникот. Разбирајќи ја дијалектиката како епистемолошка, методолошка категорија, а метафизиката како онтолошка категорија, во состојба сме сите противречни искази и ставови на авторот да ги вклопиме во една **системска целина**, во која антиномиите се во функција на потрагата по хармонија во областа на метафизиката.

Достоевски е сиот во антиномии, од теза во антитеза до синтеза... и пак од почеток. Но, ова не значи дека Достоевски ја напуштал и се враќал на својата идејна и религиозна ориентација. Достоевски има религиозна свест. Достоевски верува во Бога. Сета негова философија се напојува од тој извор. А свеста за човековата антиномична природа и сопствената борба не значат атеизам; напротив, тоа значи силна свест за потребата да се совлада силата на земјината тежа и да се вивне во небото; а тој возлет е мачен, полн со падови, колебања и искушенија.

Овие две дистинкции ни се многу важни, како нужни претпоставки во анализата на поетиката на Достоевски и нашиот обид таа анализа да ја засноваме поинаку. Затоа уште еднаш, тие се:

- а) првата: дека темите му се метафизички, а методот дијалектички;
- б) втората: дека и покрај сите антиномии, Достоевски секогаш и исходувал од една позиција и стремел кон една позиција: **единството во Бога**.

Многу бргу подолу ќе ги разгробиме овие позиции токму како еден можен приговор на Бахтиновата интерпретација преку што, всушност, и целосно ќе ја разработиме нашата интерпретација на поетиката на Достоевски. Во продолжение уште малку накратко да останеме на објаснување на овие претпоставки.

2. Дијалектика и метафизика

Со својата дијалектиката, Достоевски ги покажува потенцијалите на човековата природа во нејзината *апсолутна слобода*, како и импликациите од доследно реализираните избори во таа слобода – *чувствувајќи го трагичното двојство во човекот, сè силно барал укрепа во Бога*. Со својата дијалектика, тој го довел до крајност „она што некои не се осмелиле да го доведат ниту до половина“ (Dostojevski, 1979, p. 422) – како што вели еден од јунаците во неговите романи. *Достоевски ги јакне противречностите до крајност, само за да ги помири*. Во тоа се состои неговиот дијалектички метод. „И секоја тага земна и секоја солза земна – е наша радост“. (Достоевски, 1971, стр. 178).

Тагата и солзите се радост истовремено!? Достоевски сака сè во себе да помири со фактот на Божјата егзистенција и импликациите од тој факт. Вјачислав Иванов во својата студија за Достоевски вели: „[...] верата во Бога и негирањето на Бог, не се само две различни концепции за светот, туку два суштински различни светови на духот, кои егзистираат едно до друго како земјата и небото, секој целосно живеејќи одделно во одвоена орбита на активност“ (Ivanov, 1957, p. 5).

Точно е дека верувањето и неверувањето се *два различни света*, но тие не живеат *одвоено*, како што вели В. Иванов, туку тие **сопостојат**, тие го растргнуваат срцето човеково до непомирливост, дури и кога тоа срце е во *орбитата* на Бога. Достоевски секогаш бил во орбитата на Бога, но секогаш свесен за вечната борба на двете начела, борба која овде на земјата никогаш не ќе престане. Борбата за Царството Небесно се води тука, но Царството никогаш целосно не се остварува тука. Спасението е есхатолошко.

Дијалектиката во творештвото на Достоевски е испитување, методологија, алатка со која тој сака само посилено да си ја укрепи верата, да ги истражи детално единствените проблеми кои вистински го интересирале – метафизичките. Целта за Достоевски била поставена уште на стартот – **како до синтезата** (дури и не – *во што се состои синтезата* – оти тоа на Достоевски му е јасно). „Патот на Достоевски во целина, според нашето мислење“ – вели А. Штајнберг – „е пат низ кој тој постепено ја толкувал својата исконска задача [...]. Неговиот развој цело време се одвивал во една насока. [...] Центарот на неговата свест никогаш не се поместувал“. (Штајнберг, 1996, стр. 74-75). Така е. Вистинскиот центар за Достоевски никогаш не се поместувал, фокусот никогаш не го губел од вид. Вистинското прашање за Достоевски било како да се најде **формата** на помирување помеѓу тезата и антитезата? Еволуцијата во философијата на Достоевски е повеќе еволуција на формата отколку на идејата. Нему (идејата) целта му е јасна уште на почетокот – *во која форма, како да ги синтетизира тезата и антитезата, а при тоа да ја оправда и својата вера и светот*.

Оттука, неговата философија е и **теодицеја** и **антроподицеја**. Затоа, тој **идејата** ја пушта да се бори низ конкретните **животни ситуации**, а **животните ситуации** ги искушува со **идејата**. Во првиот случај ја создава својата **теодицеја**, во вториот својата **антроподицеја**. Основните проблеми со кои се занимава: *Бог, бесмртноста и слободната волја*, се **метафизички** во својата **онтолошка** димензија, затоа што задираат во ноуменот, но **антрополошки** во своето значење, затоа што ја засегаат секоја поединечна егзистенција. *Така, теоријата (метафизиката) се преплетува со праксата (антропологијата): во теоријата, со дијалектиката се става на испит практиката; во практиката, низ животните ситуации на јунаците се испитува издржливоста на теоријата*. Ете ја таа уникатна употреба на дијалектиката во разрешувањето на метафизичките дилеми.

3. Синтеза

Како да се види, како да се **помири** погоре аргументираната теза за *инхерентното присуство на една идеја (синтеза)* во творештвото на

Достоевски, од аспект на самата *уметничка форма*? Анализата што ќе следува, на Михаил Бахтин, е пред сè анализа на естетската форма и на поетиката на Достоевски. Ќе се задржиме на Бахтиновата интерпретација на Достоевски за да видиме каде тој ја лоцира главната слабост на сите „вонкнижевни“ толкувања на Достоевски, меѓу кои би можело да се смести и нашево. Бахтиновата критика на „вонкнижевните“ толкувања на творештвото на Достоевски, во тој случај ја погодува и нашата интерпретација според која гласот на Достоевски во **содржината е монофоничен**, а не **полифоничен**. Но, да го слушнеме прво што има да каже Бахтин.

Имено, Бахтин се залага за *иманентно* толкување на Достоевски кое нема да бара никакви вонкнижевни релации во делата на Достоевски. „Литературата која се однесувала на Достоевски“ – вели Бахтин – „првенствено била насочена кон *идеолошката* проблематика на неговото творештво. Ефемерната заостреност на оваа проблематика ги потиснуваше подлабоките и потрајни *структурни* моменти на неговата уметничка визија“ (курзив – Т.С.). (Bahtin, 1967, p. 54). Бахтин повеќе го интересира структурата, самите делови и нивното место во системот, отколку некоја идеја која, според него, не е иманентна на деловите и на самата таа структура.

Во оваа смисла тој зборува за два типа на романи: „хомофоничен“ и „полифоничен“, при што Достоевскиевиот роман го гледа како полифоничен и тоа како прв експлицитен од таков вид. Оваа полифоничност, всушност, значи дека: „Зборовите на јунаците за самите себе и за светот се исто толку полноважни како и самите зборови на авторот“ – што ќе рече дека – „јунаците не служат како гласноговорници на авторовиот глас. На гласот на јунакот му припаѓа исклучителна самостојност во структурата на делото, тој како да живее *напоредно* со гласот на авторот [...]“ (Bahtin, 1967, p. 57). Во монолошкиот, хомофоничен роман, според Бахтин, има една точка на гледање и говорот на јунаците, всушност, е говор на авторот. Затоа во овие романи доминира само една позиција – авторовата. „Сето останато е објект на таа точка на гледање“ (Bahtin, 1967, p. 111). Во романите на Достоевски, според Бахтин, нема негова позиција или поточно, неговата е само една од многуте кои рамноправно спорат со преостанатите идеи, тој е јунак помеѓу другите јунаци. Во оваа смисла, идеите во романот на Достоевски не се внесени однадвор, како одредувачки идеи на романот, туку станува збор за различни полноважечки идеи на различни *самосвести*, како различни точки на гледање. Оттука и таа *дијалошка насоченост* на романот на Достоевски.

Од ваквите позиции, Бахтин ги критикува сите толкувања за Достоевски кои ја третираат структурата на неговиот роман монолошки, па во романот бараат идеи – прототипови на самиот автор, кои би биле доминантни, а јунаците би биле само извршители на тие идеи. Во оваа смисла и нашиот пристап кон Достоевски би бил критикуван како еден од таквите, како што тој ги нарекува „философски монологизации“ и уште во старт излегува бесмислен секој обид (вклучително и нашиов) за реконструкција на философијата на Достоевски. Впрочем, и сите досегашни толкувања, Бахтин ги гледа токму како такви, философски монологизации: „Патот на философската монологизација е основниот пат на критичката литература за Достоевски. По

тој пат оделе: Розанов, Волински, Мерешковски, Шестов и др. Обидувајќи се мноштвото свести кои уметникот ги презентирал да ги вкалапат во систематско-монолошки рамки на единствен поглед на свет, овие критичари биле принудени да прибегнат или кон *антиномии* или кон *дијалектика*“ . (курзив – Т.С.). (Bahtin, 1967, p. 59).

Или кон синтеза! – Ја заборава Бахтин третата можност која, всушност, е излезот. Синтезата како решение не подлежи на приговорот на Бахтин дека философската монологизација „од конкретната и целовита свест на јунаците (и на самиот автор), како со хируршки нож ги сече идеолошките тези кои потоа се распоредувани или во динамична дијалектична низа или се спротивставувани една на друга како непремостливи антиномии“ . (Bahtin, 1967, p. 109). Синтезата не ги лишува јунаците од нивната самостојност, т.е. од нивната самосвест, а од друга страна остава простор и за промоција на сопствената идеја. Точна е анализата на Бахтин за структурата на романот на Достоевски, но таквата полифонична структурираност е само доказ за генијалната форма што ја нашол Достоевски *за да ги тестира сопствените убедувања*. Оти како ќе го утврдиме полноправното важење на една идеја, ако не ја ставиме во вистински *рамноправен* дијалог. На Достоевски му било важно да ја соопшти сопствената идеја – впрочем, со идеја за обзнанување на идејата ги пишувал своите романи.

Уште повеќе, според нашето гледање на Достоевски, сопственото гледиште е нешто што тој го имал на ум дури уште и пред да почне да го пишува романот. Имено, во писмото до А. Мајков, од 25.4. 1870 година, за својот роман во процес *Демони*, Достоевски вели: „Она што го пишувам сега е *тенденциозна* работа, во која сакам што пострасно *да се изразам*“ . (курзив – Т.С.). Зарем!? – Достоевски да пишува со „*тенденција*“!? – сигурно би се зачудил Бахтин; па уште тоа сака да го направи и што „*пострасно*“, сака толку силно да ја обзнани својата *идеја* што не му е гајле – како што продолжува Достоевски - „што ќе се развиваат по мене и нихилистите и западњациите дека сум *реакционерен* (курзив – Т.С.), но по *фаволите* со нив, јас ќе кажам сè, до последен збор!“ . (Goldstein, 1987, p. 329). Да, тој ќе ја објави *својата идеја* во романот независно од реакциите, независно што ќе го обвинат дека е *реакционерен*, независно што и обата табора ќе го нападнат.

А тоа што авторовата идеја не доминира со романот и јунаците, не значи дека таквата идеја *не е проектирана*, туку само тоа дека Достоевски нашол многу подобра форма да го стори тоа – *низ дијалектичко тестирање наместо со наметнување*. Дијалектичноста и антиномичноста не се содржински фактори, ами формални. Тој само ги испитува различните последици на неговата проекција. Концептите на јунаците и во овој случај се сведуваат на различни одговори, различни последици, различни светови, различни одговори на едни исти прашања кои ги поставува самиот Достоевски.

Тоа што, како што вели Бахтин, јунаците на Достоевски не се негови робови, туку „слободни луѓе, способни да застанат напоредно со својот творец, да не се согласат со него, па и да се побунат против него“ (Bahtin, 1967, p. 56), го потврдува погоре нотираниот факт за тоа дека идеите на

Достоевски се живи, а животот на јунаците е проткаен со идеи. Природата на самите идеи налага тие да се испитуваат во таква форма на полифоничност и вистински, жив дијалог. Авторовата концепција е пропуштена низ полифоничен тест. Ако го издржат жестокиот животен дијалог – вредат, ако не – се бара нов излез. На патот кон **синтезата** тој мора да ги види животните импликации на различните, контрадикторни позиции.

Тоа што јунаците на Достоевски се рамноправни во своите дијалози, не значи дека се отуѓени или, пак, независни од авторот. Како може тие да се апсолутно самостојни? Па од каде произлегле тие, чија проекција се, кој ги осмислил и на крајот на краиштата, кој им ја дал таа самостојност и рамноправност на која инсистира Бахтин? Самиот автор, се разбира! Тој ја сакал нивната независност и самостојност, тој им ја дал. Достоевски е секој од своите јунаци, секој од нив е дел од Достоевски. Затоа синтезата, како концепт, помага, од една страна да се избегне едностраното толкување на Достоевски, но и да се избегне, веројатно, наивното тврдење за подеднаквото важење на сите изнесени идеи, од друга страна.

Достоевски е мислител на **парадоксот**, парадоксот му е и теориски, методолошки инструмент. Сите антиномични ставови на неговите јунаци важат подеднакво, но и не важат. Да се живее значи да се биде растргнат со противречности, но и да се бара нивно помирување. Затоа секоја позиција на јунаците на Достоевски важи, затоа што е дел од човековата природа, но и не важи, оти секој поединец се стреми кон некоја **повисока позиција** на укинување на претходната позиција, во некоја **виша синтеза** – кон **помирување**. Затоа праволиниското, монофонично толкување на Достоевски, навистина, како што тврди Бахтин, е погрешно, но тоа, сепак, не значи дека Достоевски нема позиција и дека не дозволува толкување или, пак, дека неговата позиција би била „сè може да помине“. Парадоксалноста, антиномичноста на ставовите изнесени во неговите романи не значи дека тој немал сопствена философија, ами само тоа дека неговата философија била токму таква – антиномична, философија на парадоксот преку која се доаѓа до синтезата. *Толкувањето на Достоевски треба да се стреми да го **опфати единството во разноликоста, синтезата во противречноста.***

Анализата на Бахтин, која останува на структурата на делото (впрочем, намерата не ѝ е ниту да оди повеќе од тоа), дава полноправно важење на сите изнесени идеи, што веќе претпоставува дека идејата на Достоевски не доминира, што значи романите на Достоевски ништо и не **обзнануваат** во форма на порака. Или уште полошо – секоја порака во романите на Достоевски е полноправно важечка.

На линија на ваквото Бахтиново толкување е и една понова студија од Роџер Б. Андерсон (Anderson, 1986) кој, како симболист, ги продлабочува овие анализи. Имено, иако и тој точно лоцира еден од клучните напори на Достоевски – обидот да се премине од онаа страна на емпирииската

егзистенција² – сепак, сличниот на Бахтин, формалистички пристап, му оневозможува на овој автор да види во што се состои тоа преминување од онаа страна на феноменалното. „Нарекувајќи се себеси реалист во повисока смисла“ – вели Роџер Б. Андерсон – „Достоевски го декларира својот уметнички интерес во нематеријалната димензија на постоењето“. (1986, р. 2). Но, во обидот да ја лоцира содржината на оваа димензија, Роџер Б. Андерсон не успева да го сфати Достоевски во вистинската смисла – како *мистичен реалист* – туку единствено, според него, како *творец на митови*. Имено, јазот помеѓу **феноменалното** и **ноуменалното**, помеѓу детерминирачката стварност и слободниот живот, според Р. Андерсон, Достоевски го надминува исто како и во митот – *симболички*. „Уметноста на Достоевски“ – според него – „содржи радикален симболизам заеднички и на митот, во кој се суспендираат вообичаените правила на причина – последица [...]“. (1986, р. 3). Затоа, овој автор и сугерира дека „митот нуди структурна рамка за истражување на дијалектичкото јадро на мислата на Достоевски, сосема независно од нејзините (на мислата – Т.С.), морални, философски или историски импликации“. (1986, р. 3). Гледаме, може да се истражува Достоевски независно од моралните, философските или историските димензии!?

Но, според нас, не може Достоевски – *mislimet par excellence* – да се разгледува независно од неговите философски импликации³ (тоа веруваме дека го аргументиравме погоре), а ако е така, тогаш тезата на Р. Андерсон е дополнително и опасна затоа што суштински ја деформира философијата на Достоевски. Имено, ако единствениот излез од емпириската стварност, според Андерсон, е во (моменталното) задоволување, преку конструирање на митолошки симболи, тогаш Достоевски останува на рамништето на претхристијанските обиди за *карневализирање* (да се послужиме со Бахтиновиот термин) на стварноста, како обид да се влезе во фиктивна реалност и барем за миг да ѝ се пркоси на емпириската реалност.

Но, Достоевски тежнее кон вистинската слобода, а не само кон симболично вкусување на слободата. Достоевски е православен христијанин, тој сака онтологија, не симболизам. Симболизмот е лишен од секаква онтолошка димензија, а карневализацијата во основа е трагична. „Оној што носи маска бара да се ослободи од лицемерието. Тежнее да ги поништи сите маски што катадневно ги носи со една нова, поневеројатна. Тежнее да го испразни она што го има потиснато во потсвеста и да биде слободен, но слобода нема; карневалската лакрдија останува неразрешена“. (Митрополит Халкидонски г. Мелитон, цитирано според: Зизиулас, 2000, стр. 38). Достоевски не бара маска, не бара бегство преку карневалот, тој бара **нов**

---

² Ваквата тенденција во творештвото на Достоевски за надминување на емпириското, првпат експлицитно е констатирана и изложена како идеја од страна на Л. Шестов. Да се види: Lav Šestov (1982). *Prevazilaženje samoočiglednosti*. Beograd: Partizanska knjiga [149-215].

³ При ваква формална анализа само на структурата и поетиката на неговите романи, остануваме на површината во толкувањето на Достоевски, а тоа, во крајна линија, може да нè одведе дотаму да си дозволиме да ги прогласиме неговите романи, на пример, и за криминалистички, затоа што по формата тие се совршен крими-роман.

живот. Митот е само бегство, тој не е вистински вход во нова реалност; Христос по кој копнее Достоевски е нов живот, целосно нова реалност, во која навистина и засекогаш се надминуваат детерминирачките фактори на феноменалното.

И уште повеќе, ако митот е, како што го дефинира еден од авторитетите во таа област, Клод Леви-Строс, на кој се повикува и Р. Андерсон (Anderson, 1986, р. 4) – системска мисла која ја *негира автономијата* на фактите и ги *подредува* на некои надворешни објаснувачки принципи, за кои се претпоставува дека го организираат животот во целина – произлегува не само дека христијанството кај Достоевски е сведено на мит, лишено од секаква реална содржина, туку и дека христијанството воопшто е негаторско кон човекот и кон стварноста.

Христијанството не ја „негира автономијата на фактите“ ниту, пак, сака насилно да ги „подреди“, туку да *преобрази*. Во православието, не се бара негирање на фактите или уништување, укинување на овие, постојните, материјалните околности (тоа би било бесмислица), туку нивно преобразување. Борбата не е против материјата, светот, плотта, туку против нивната изопачена употреба, т.е. злоупотреба. [„Материјалното е добро, како што се и страстите во рацете на духовниот раководител“ – вели еден современ теолог. (Евдокимов, 2000, стр. 130)].

Ваквото митолошко читање на напорот на Достоевски да ја надмине детерминираноста на природното, го сведува неговото христијанство на мит, лишено од секаква реална содржина. Царството Божје во овој случај е само симбол, а Христос – во најлош случај маска, а во најдобар идеал, но во никој случај живот и реалност која Достоевски сака да ја живее. Затоа, на пример, за Андерсон, трансценденцијата кај Достоевски не е ништо повеќе од „еклектицизам“. (Anderson, 1986, р. 161).

Ги наведовме и ваквите формални толкувања на Бахтин и Роџер за да илустрираме дека творештвото на Достоевски не може, не смее да се лиши од својата содржина, и посебно од својата идеја, т.е. порака, колку и да не сакаат овие автори да ја видат. Оти да не беа романите на Достоевски полни со философски идеи, тие и не ќе беа така успешна литература. Но, се разбира дека, од друга страна, тие идеи да не беа ставени во таква жива, полифонична структура – во што е прав Бахтин – сигурно дека никогаш немаше да го имаат своето длабоко значење како литература. Затоа што токму таквиот методолошки пристап на Достоевски му овозможи да ја тестира сопствената идеја и да ја пренесе на еден провокативен начин, допирајќи во понорите и на себеси и на секој од нас – читателите.

4. Заклучок

Романот на Достоевски е **философски роман** во кој тој ја изложува *својата философија*. Достоевски философирал во романот затоа што не сакал да ги зароби, да ги умртви своите идеи, туку сакал да ги пропушти во животот на јунаците и таму да експериментира со нив. Тој ја градел сопствената, животна философија низ романите, низ судбините на јунаците, се преиспитувал низ нивните ставови, експериментирал низ нивното однесување.

Во оваа смисла, погоре цитираниот Николај Берѓаев, во една друга своја статија со наслов *Откровението за човекот во творештвото на Достоевски* вели: „Нема ништо полесно од тоа да ги откриете уметничките недостатоци во романите на Достоевски. Во нив нема уметничка катарза, тие се болни, секогаш ги пречекоруваат границите на уметноста“. (Берѓаев, 1977, стр. 6-7). И навистина, според својата форма, според структурирањето на дејството, градењето на фабулата, тие се дегутантни и по малку монотони. Просто ви се згадува од сиот тој ужас, ве згрозува тоа како може секој лик во романите да е толку болен, ментално растроен и секогаш на работ, а од друга страна и толку способен за философирање (просто, како философ, ве плаши да не е можеби лудилото и услов за философирање!?). Во творештвото на Достоевски нема „нормален“ лик. Во неговите романи сè е премногу, сè е пресилено (но не и силувано). Тој секогаш оди дотаму додека не ја премине мерата: до бездната. Само што понекогаш тоа тешко може да се поднесе.

„Сè станува блуткаво после престојот во царството на Достоевски, тој просто го убива вкусот за читање на други писатели“. (Берѓаев, 1977, стр. 7). После таквото длабоко нурнување во човековата душа, навистина сè друго изгледа плитко. После читањето на романите на Достоевски, сите други изгледаат како неодговорни, детски поигрувања со зборови. Оти романите на Достоевски и не се романи, тоа се антрополошки иследувања – вели Берѓаев. Според него, фокусот на Достоевски секогаш му е *човекот*. Сиот тој напор во романите е напор за човекот, бој за неговото достоинство. Тоа е уште една од клучните особености на неговата мисла и творештво. Човекот, човекот и само човекот, тоа единствено го интересира Достоевски.

„Сè што напишал Достоевски“ – продолжува Берѓаев во тој контекст – „е една виорна антропологија, во која сè се открива во екстатична и огнена атмосфера. Достоевски открива нова, мистична наука за човекот“. [...] Во романите на Достоевски нема ништо освен човек и човечки односи [...] Секогаш се формира некаков човечки центар, некаква централна човечка страст и сè се врти околу таа оска“. (Берѓаев, 1977, стр. 7-8). Достоевски го интересира човекот пред сè и тоа човекот во неговите метафизички димензии, човекот како апсолутно, безгранично и транстемпорално суштество. Но, не човекот од баналното секојдневие, не човекот во катадневните, монотони ситуации, ами човекот во граничните ситуации кој е сам со својата апсолутна слобода и многубројните избори пред кои е исправена реализацијата на неговата лична судбина.

Човекот во неговото творештво истовремено е и појдовна и целна точка. Од него поаѓа за да стигне до него. Затоа, *сите метафизички проблеми, обработени со алатката на дијалектичкото спротивставување, доведени до крајната точка на антиномичност, ќе се преплетат во проблемот за човекот, а својата конечна разрешница ќе ја добијат во Богочовекот, во ликот Христов, кој за Достоевски е големата синтеза, единствениот излез од антиномичниот безизлез до кој доведува дијалектичкиот ум.*

Но, оваа синтеза не значи негација на поединецот, на личноста, туку напротив, нејзино целосно афирмирање и реализација. Впрочем, само во таа

синтеза единствено и се открива човекот. „Човековата личност кај него никогаш не умира во Божеството, во божественото единство. Тој секогаш води спор за судбината на човековата личност, не сака во ништо да отстапи во тој спор. Тој екстатички го чувствува и доживува човекот, не само Бога. Тој вечно гори од жедта за човековата бесмртност“ (Берџајев, 1977, стр. 13). Сета човекова судбина тој ја перцепира од таму од каде што единствено и има смисла – *Sub specie aeternitas*.

На крај, само уште една особеност на творештвото на Достоевски која воедно може да се земе и како препорака за тоа како да се читаат неговите романи. Тоа е важно токму од аспект на овој однос на дијалектиката и метафизиката за кој говоревме до сега. Затоа што низ таа препорака, впрочем, најдобро се гледа идејата за синтеза. И веднаш да ја дадеме таа препорака како да се читаат: *меѓу редови!* Така треба да се читаат делата на Достоевски. Неговата философија, неговото учење е скриено во белината помеѓу редовите. Само така кај Достоевски ни се откриваат неговите сопствени убедувања, само така пред нас испливува позитивно учење, наспроти сите негативни ликови и експлицитни искази за злото. Кај Достоевски злото, бедата, црните тонови... се далеку поинтензивни, отколку светлината. Неговите романи се еден огромен понор на темнината. Ова, се разбира, е резултат и на една принципиелна тешкотија. Имено, злото не само што многу полесно се чини, туку и полесно се изразува. Доброто, позитивната идеја, последната вистина многу тешко се изразува (ако воопшто може да се изрази), а уште потешко се прифаќа. Затоа лукавиот автор прибегнал кон еден познат метод, метод на иронизирање и на сведување на апсурд.

Во таа смисла, во неговите дела секогаш има извесна *иронија* која може да биде погрешно протолкувана како негово позитивно учење. Низ *иронијата* (да се потсетиме на *Записи од подземјето*) и методот на *сведување на апсурд*, во романите на Достоевски како да ни говори Сократ⁴ со неговата мајевтика, со која пред нашите очи ни се објавува вистината преку разобличување на лагата.

Во најкомплексното дело, *Браката Карамазови*, кое, иако е со најсилно изразена тенденција да се претстави сопствената, позитивна философија, сепак, изнесеното учење преку Аљоша или Зосима, е само бледа и не толку уверлива беседа во однос на моќта на лагата на Големиот Инквизитор. Тоа многу лесно може да соблазни и целиот роман да изгледа како апологија на демонот. Во романот најсилни се атеистичките беседи на Иван, на Големиот Инквизитор; негативните ликови се најсилно, најубедливо и најуспешно насликани.

Во *Легендата за Големиот Инквизитор*, Христос не проговорува ниту збор, ниту една реч позитивно учење, наспроти негативното учење на Инквизиторот. Како што не може вистината да се досегне рационално, така не

---

⁴ Би била навистина интересна и плодна една компаративна анализа во која ќе се проследи влијанието на Платоновите дијалози врз творештвото на Достоевски, со оглед на тоа што тие се најдени во неговата оставнина и веројатно Достоевски добро ги има простудирани. Има основа да се смета на влијанието на Платоновите дијалози врз структурата на романот на Достоевски.

може ниту да се изрази низ инструментот на разумот – јазикот. Единствен начин да ѝ се приближиме е да иронизираме со лагата, да ја разобличиме, да ја доведеме до апсурд и тоа преку покажување на деструктивните консеквенци во сферата на практичното. Достоевски знае – вистината се открива во молкот!

Секако дека Достоевски е далеку од тоа да биде адвокат на гаволот со познатите тиради на Иван Карамазов, Смердјаков или Големиот Инквизитор, но тој е далеку и од адвокат на Бога преку беседите на Зосима или Аљоша. Тој е, пред сè, адвокат на човекот! Човекот во неговата борба за бесмртноста. Достоевски многу добро знае: „Ако 'Царството Божје е во вас', пеколот е исто така таму“ (Евдокимов, 1993, стр. 70). А откривајќи го пеколот во човекот, Достоевски посочува и на совршенството човеково. Само низ сликањето на темнината ќе проблесне светлината. Нема потреба да се плашиме од демонот во нас, треба да го препознаеме, да го лоцираме, и жестоко да се пуштиме во бој против него, во бој во кој нема нерешен резултат: победник и поразен мора да има. Тешко на оној кој, заедно со Достоевски, го разбудил демонот, но ја немал неговата сила, па побегнал од бојното поле или, не дај Боже, ја изгубил битката. Не осмелувајте се да појдете по Достоевски, ако ви недостасува сила за победа.

Достоевски не се плаши од борбата, ами од очајот. Тој се ужаснува од очајот, од откажувањето, од напуштањето на бојното поле. Напротив, тој се бори, се бори до последна капка сила, за себе, за ближните, за секоја поединечна егзистенција. Се бори токму за тоа – секој да стане поединечна, лична, Богууподобена егзистенција. Неговата борба упатува токму на таа човекова обврска да одговори на повикот и да се уподоби на Образот. Достоевски го открил Бога во човекот преку свеста дека во ова земно постоење, неминовна е растргнатоста помеѓу тезата и антитезата, а со тоа и неминовноста на борбата; но, тоа само дополнително го распапува *копнежот по синтезата* – по апсолутната полнота на личноста, во личноста на **Богочовекот**. Конечно, се покажува дека синтезата е Христос! Богочовечката природа негова е Образот положен во секој човек поединечно. Тоа е целта на секој поединечен живот, во тоа се состои синтезата по која копнее и Достоевски и секој од нас.

Литература:

- Amoia, Alba (1993). *Feodor Dostoevsky*. New York: A Frederick Ungar Book.
- Anderson, B. Roger (1986). *Dostoevsky: Myths of duality*. Gainesville: University of Florida Press.
- Bahtin, Mihail (1967). *Problemi poetike Dostoevskog*. Beograd: Nolit.
- Berdaev, Nikolaj (1982). *Nova religijska svest i drustvena realnost*. Beograd: Partizanska knjiga.
- Berdaev, Nikolaj (1987). *Ruska ideja*. Beograd: Prosveta.
- Berdajev, Nikolaj (1982). *Pogled na svet F.M. Dostojevskog*. Beograd: Partizanska knjiga.
- Dostojevski, F.M. (1972). *Zapisi iz podzemlja*. Beograd: RAD.
- Gibson, A. Boyce (1973). *The religion of Dostoevsky*. Philadelphia: The Westminster Press.

Ivanov, Vyacheslav (1957). *Freedom and tragic Life: a Study in Dostoevsky*. New York: The Noonday Press.

Joseph, Frank and Goldstein, David I. (ed.) (1987). *Selected Letters of Fyodor Dostoevsky*. New Brunswick and London: Rutgers University Press.

Kant, Imanuel (1970). *Kritika čistog uma*. Beograd: Kultura.

Levi-Strauss, Claude (1969). *The Savage Mind*. Chicago: University of Chicago Press.

Rozanov, V. V. (1982). *Legenda o Velikom Inkvizitoru*. Beograd: Partizanska knjiga.

Šestov, Lav (1982a). *Dostojevski i Niče*. Beograd: Partizanska knjiga.

Šestov, Lav (1982b). *Prevazilaženje samoočevidnosti*. Beograd: Partizanska knjiga.

Zenjkovski, V. Vasilij (2002). *Istorija ruske filozofije*. Podgorica/Beograd: CID/JP Službeni list.

*

Берђајев, Николај (1977). *Трагедија и свакодневица*. Београд: Логос.

Достоевски, Ф. М. (1971). *Демони II*. Скопје: Мисла.

Евдокимов, Павле (2000). *Жената и спасението на светот*. Велес: Воскресение.

Евдокимов, Павле. (1993). *Луда љубав Божија*. Хиландар: Манастир Хиландар.

Зеньковский, В. Василий (1991). *История русской философии*, II т. Ленинград: ЭГО.

Зизиулас, Јован. (2000). *Битието како заедничарење*. Велес: Воскресение.

Селиверстов, Ју, О. (1991). *Великом инквизиторе. Достоевскиј и последуюцие*. Москва: Молда гварди.

Штајнберг, Арон (1996). *Систем слободe Ф. М. Достоевског*. Београд: Логос.

Trajce Stojanov

A Possible Critique on Bahtin's Interpretation of Dostoevsky

Abstract: This paper is an effort for some different approach of Dostoevsky's poetic concerning Bahtin's interpretation. Namely, the paper is a critical overview of Bahtin's interpretation on Dostoevsky's "polyphonic novel" offering completely different interpretation of Dostoevsky's work. Bahtin's interpretation of Dostoevsky is quite revolutionary and logically consistent, but in our opinion, it misses out the crucial nature of Dostoevsky's work. Our approach enables us to overcome the obstacles because of which Bahtin made that interpretation in the first place. Bahtin considered that "philosophical monologization" in interpretation of Dostoevsky's poetic is inappropriate and that's why he offered his structural analysis and the concept of "polyphonic novel". But that kind of approach tears living unity of Dostoevsky's novel – in best case, or lacks of understanding of Dostoevsky's philosophy – in worst case. Our approach seeks solution in **synthesis** which is actually immanent in Dostoevsky's dialectic.

Key words: *Dostoevsky, Bahtin, Roger B. Anderson, dialectics, synthesis, metaphysics, ontology, philosophy.*

